

Tema 1. Cine este copilul

Autor : Mihaela Letiția Morar - Ultima actualizare : 26.11.2022

Minorii care nu răspund penal, dar săvârșesc fapte prevăzute de legea penală, cad sub incidența dispozițiilor prevăzute de Legea nr. [272/2004](#) privind protecția și promovarea drepturilor copilului, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 159 din 5 martie 2014, care reglementează protecția și promovarea drepturilor copilului. În capitolul V, intitulat "Protecția copilului care a săvârșit o faptă penală și nu răspunde penal", se prevăd măsurile care pot fi luate de comisia pentru protecția copilului, respectiv plasamentul și supravegherea specializată.

Meniu

- 1.2. Începutul și sfârșitul procedurii judiciare pentru copii
- 1.3. Vârsta minimă de răspundere penală

Art. 1 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului (CDC)[\[i\]](#) definește noțiunea de "copil" drept "orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, cu excepția cazurilor când, în baza legii aplicabile copilului, majoratul este stabilit sub această vârstă". O atare definiție se află în consens cu art. 26 par. 3 din Declarația universală a drepturilor omului[\[ii\]](#), care utilizează expresia copiii minori, și cu art. 24 par. 1 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice[\[iii\]](#) care, de asemenea, are în vedere copilul minor. De asemenea, și Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale are în vedere copilul minor, care, prin art. 10 par. 3 din acest Pact se referă cumulativ la copiii și adolescenții.

Există o anumită diferență între termenul de minor și cel de delicvent juvenil. Prin prisma definițiilor lor, minorul este „un copil sau un tânăr care, în raport cu sistemul juridic considerat, poate să răspundă pentru un delict conform unor modalități diferite de cele care sunt aplicate în cazul unui adult”[\[iv\]](#), iar delicventul juvenil „este un copil sau un tânăr, acuzat sau declarat vinovat de a fi comis un delict.”[\[v\]](#)

În dreptul Consiliului European (CoE), majoritatea actelor juridice referitoare la copiii adoptați definește copilul din CDC. Convenția europeană a drepturilor omului nu conține o definiție a termenului „copil”, însă prevede în articolul 1 obligația statelor de a garanta tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția lor drepturile acordate de convenție. Articolul 14 din Convenție garantează exercitarea drepturilor prevăzute în convenție, interzicând discriminarea din orice motiv, inclusiv din motive legate de vârstă[\[vi\]](#). Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) a declarat admisibile cererile formulate de copii direct sau prin reprezentant indiferent de vârsta copiilor[\[vii\]](#). În jurisprudența sa, CEDO a adoptat definiția copilului prevăzută în CDC[\[viii\]](#), acceptând criteriul vârstei mai mici de 18 ani.

În dreptul UE, nu există o definiție oficială unică a termenului „copil” în tratate, legislație sau jurisprudență. Această definiție poate varia considerabil în legislațiile naționale UE, în funcție de contextul reglementării.

• Diferența de tratament între adulți și copii

În dreptul penal și procesual penal român avem în vedere utilizarea terminologiei „minor” drept sinonim pentru ”copil”. În considerarea art. 49 din Constituția României, în componența sa referitoare la minori, legiuitorul are obligația constituțională de a reglementa atât un regim juridic specific din punct de vedere substanțial în legătură cu răspunderea penală a minorilor, cât și o procedură specială de tragere la răspundere penală a acestora. Aceasta se justifică prin faptul că minorul nu are maturitatea psihică, dezvoltarea intelectuală și experiența necesară pentru folosirea eficientă a drepturilor procesuale acordate de lege.

Legiuitorul român a urmărit, prin instituirea acestei proceduri, să asigure minorilor garanții procesuale care să îmbine latura represivă cu latura educativă a procesului penal.

Instanțele române sunt așadar datorate să aplice procedura penală specială în ceea ce privește inculpatul minor, astfel cum aceasta este reglementată prin Codul de Procedură Penală adoptat prin Legea nr. 135/2010:

- Partea generală, titlul V, capitolul I, secțiunea a 8-a (art. 243 și 244), intitulată "Dispoziții speciale privind măsurile preventive aplicate minorilor (indiferent că au vârsta între 14 și 16 ani sau au împlinit 16 ani),

- Partea specială - Capitolul III din titlul IV al este reglementată procedura în cauzele cu infractori minori (art. 504 - 520)

În materia procedurii speciale aplicabile minorilor, noul Cod de procedură penală, în capitolul III din titlul IV al părții speciale, a reluat o mare parte a dispozițiilor Codul de procedură penală din 1968, însă textele privind procedura specială trebuie coroborate și completate cu cele care reglementează instituțiile din partea generală, precum și cu cele privind urmărirea penală și judecata din partea specială. Astfel, art. 504 prevede în mod expres: *Urmărirea și judecarea infracțiunilor săvârșite de minori, precum și punerea în executare a hotărârilor privitoare la acestea se fac potrivit procedurii obișnuite, cu excepțiile și derogările prevăzute în prezentul capitol și în secțiunea a 8-a a cap. I din titlul V al părții generale.*

Un aspect important este introdus prin Legea nr. 284/2020 care modifică și completează Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, prin care s-a transpus Directiva 2016/800, tocmai pentru a proteja nu doar minorul, dar și tânărul adult de consecințele prejudiciabile ale procedurilor clasice asupra dezvoltării psihoemoționale. Astfel, conform art. 504 alin. 2 Cod de procedură penală: *„În cursul urmăririi penale, procedura în cauzele cu infractori minori se aplică și persoanelor care au împlinit 18 ani, până la împlinirea vârstei de 21 de ani, dacă la data dobândirii calității de suspect erau minore, atunci când organul judiciar consideră necesar, ținând seama de toate circumstanțele cauzei, inclusiv gradul de maturitate și gradul de vulnerabilitate ale persoanei vizate.”*

O altă modificare importantă a Codului de procedură penală cu privire la procedura specială în cazurile în minori introdusă prin Legea nr 284/2020 este instituirea prezumției de minoritate prin art. 504 alin. 3: *Ori de câte ori organul judiciar nu poate stabili vârsta suspectului sau a inculpatului și există motive pentru a se considera că acesta este minor, persoana respectivă va fi prezumată a fi minor.*

1.2. Începutul și sfârșitul procedurii judiciare pentru copii

Nu există în legislația națională vreo distincție între debutul sau finalul procesului penal vizând un inculpat minor, însă art 509 alin 1 Cod de procedură penală stabilește: *cauzele cu inculpați minori se judecă de urgență și cu precădere*. Sintagma „judecată de urgență” presupune stabilirea unor termene scurte, care să permită judecarea cauzei cu celeritate, astfel încât măsurile educative dispuse de instanța de judecată să poată avea eficiență în reeducarea minorului infractor. De asemenea, sintagma judecată cu precădere, presupune ca la judecată să se aibă întâietate cauzele cu minori.^[ix]

1.3. Vârsta minimă de răspundere penală

Răspunderea penală a minorului are în vedere prezumțiile legale stabilite în acest prin prisma disp. art. 113 alin. 1-3 Cod Penal: *„Minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal. Minorul care are vârsta între 14-16 ani răspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ. Minorul care a împlinit vârsta de 16 ani răspunde penal potrivit legii.”*

Reglementând așadar răspunderea penală a minorului și limitele acestei răspunderi, legiuitorul a împărțit, conform art. 113 din Codul Penal, vârsta minorității în trei perioade distincte:

1. a) *până la vârsta de 14 ani se aplică prezumția absolută a lipsei răspunderii penale, minorul fiind considerat ca total lipsit de discernământ și incapabil de a înțelege gravitatea unei fapte prin care a încălcat legea;*
2. b) *în cazul în care minorul care a comis infracțiunea are vârsta cuprinsă între 14 și 16 ani, se aplică prezumția relativă a lipsei răspunderii penale, această prezumție fiind bazată pe un factor psihic, respectiv prezența sau absența discernământului în momentul comiterii infracțiunii;*
3. c) *în cazul în care minorul care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală are vârsta peste 16 ani, acesta răspunde penal. Dar, chiar dacă această persoană este prezumată relativ că are discernământ și a putut să își dea seama de gravitatea faptei pe care a comis-o și de urmările socialmente periculoase ale acesteia, totuși legiuitorul consideră că această capacitate nu este pe deplin formată, fapt care justifică regimul sancționator diferit al faptelor penale comise de minori.*

Prin discernământ se înțelege atât capacitatea mentală (psihică și intelectuală) a persoanei de a înțelege semnificația socială a faptelor pe care le săvârșește (urmările acesteia), cât și capacitatea de a-și manifesta voința neconstrânsă de a le săvârși.

Cu privire la acest aspect trebuie arătat că pentru categoriile de minori aflate între 14-16 ani expertiza medico-legale psihiatrice este obligatorie, potrivit art. 184 alin. (1) din Codul de procedură penală, expertiză care va stabili existența sau inexistența discernământului în momentul comiterii faptei.

În ceea ce privește categoria minorilor care au împlinit vârsta de 16 ani, potrivit art. 184 alin. (1) din Codul de Procedură penală, atunci când organul de urmărire penală sau instanța are o îndoielă asupra discernământului suspectului ori inculpatului în momentul săvârșirii infracțiunii ce face obiectul acuzației, se dispune efectuarea unei expertize medico-legale psihiatrice. Deci, în această situație, efectuarea expertizei este la aprecierea organelor de urmărire penală sau a instanței de judecată.

Stabilirea discernământului în urma efectuării expertizei medico-legale, care joacă astfel un rol fundamental în procesul penal, întrucât vârsta și discernământul reprezintă criteriile de distingere dintre minorii care răspund penal și cei care nu răspund penal, în cazul în care au săvârșit fapte prevăzute de legea penală. Expertizei îi revine astfel sarcina de a corela explorarea medicală și

psiho-social?, în studiul discernământului față de actele comise în scopul informării corespunzătoare a organelor judiciare. Sarcina integrării definitive a datelor analizei medicale asupra comportamentului delinvent condiționat de patologie mintală, cu studiul său sociologic și implicit juridic, revine juristului care va stabili în final responsabilitatea delinventului.”^[x]

S-a stabilit așadar în jurisprudență încă anterior adoptării Noului Cod de procedură penală necesitatea examinării neuropsihiatrice a inculpatului minor – în vârstă între 14-16 ani care să verifice posibilitățile intelective ale acestuia în raport cu data și cu împrejurările comiterii fiecărei fapte. ^[xi]

Astfel, odată stabilit discernământul și vinovăția inculpatului minor, aplicarea unei pedepse se va dispune prin hotărârea de condamnare. În baza art. 114 alin. 1 Cod Penal, coroborat cu art. 115 alin. 1 Cod Penal, față de minorul care la data săvârșirii infracțiunii avea între 14-18 ani, se ia o măsură educativă neprivativă de libertate. Acestea sunt: „stagiul de formare civică, supravegherea, consemnarea la sfârșit de săptămână și asistarea zilnică”.

În baza art. 114 alin. 2 Cod Penal raportat la art. 115 alin. 2, se poate lua o măsură educativă privativă de libertate (internarea într-un centru educativ, internarea într-un centru de detenție) în următoarele cazuri: *dacă a mai săvârșit o infracțiune, pentru care i s-a aplicat o măsură educativă ce a fost executată ori a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat, respectiv atunci când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață.*

Minorii care nu răspund penal, dar săvârșesc fapte prevăzute de legea penală, cad sub incidența dispozițiilor prevăzute de Legea nr. [272/2004](#) privind protecția și promovarea drepturilor copilului, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 159 din 5 martie 2014, care reglementează protecția și promovarea drepturilor copilului. În capitolul V, intitulat "Protecția copilului care a săvârșit o faptă penală și nu răspunde penal", se prevăd măsurile care pot fi luate de comisia pentru protecția copilului, respectiv plasamentul și supravegherea specializată.

1.2. Începutul și sfârșitul procedurii judiciare pentru copii

Nu există în legislația națională vreo distincție între debutul sau finalul procesului penal vizând un inculpat minor, însă art 509 alin 1 Cod de procedură penală stabilește: *cauzele cu inculpați minori se judecă de urgență și cu precădere.* Sintagma „judecată de urgență” presupune stabilirea unor termene scurte, care să permită judecarea cauzei cu celeritate, astfel încât măsurile educative dispuse de instanța de judecată să poată avea eficiență în reeducarea minorului infractor. De asemenea, sintagma judecată cu precădere, presupune ca la judecată să se aibă întâietate cauzele cu minori.^[ix]

1.3. Vârsta minimă de răspundere penală

Răspunderea penală a minorului are în vedere prezumțiile legale stabilite în acest prin prisma disp. art. 113 alin. 1-3 Cod Penal: „*Minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal. Minorul care are vârsta între 14-16 ani răspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ. Minorul care a împlinit vârsta de 16 ani răspunde penal potrivit legii.*”

Reglementând aadar răspunderea penală a minorului și limitele acestei răspunderi, legiuitorul a împărțit, conform art. 113 din Codul Penal, vârsta minorității în trei perioade distincte:

1. a) până la vârsta de 14 ani se aplică prezumția absolută a lipsei răspunderii penale, minorul fiind considerat ca total lipsit de discernământ și incapabil de a înțelege gravitatea unei fapte prin care a încălcat legea;
2. b) în cazul în care minorul care a comis infracțiunea are vârsta cuprinsă între 14 și 16 ani, se aplică prezumția relativă a lipsei răspunderii penale, această prezumție fiind bazată pe un factor psihic, respectiv prezența sau absența discernământului în momentul comiterii infracțiunii;
3. c) în cazul în care minorul care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală are vârsta peste 16 ani, acesta răspunde penal. Dar, chiar dacă această persoană este prezumat relativ că are discernământ și a putut să își dea seama de gravitatea faptei pe care a comis-o și de urmările socialmente periculoase ale acesteia, totuși legiuitorul consideră că această capacitate nu este pe deplin formată, fapt care justifică regimul sancționator diferit al faptelor penale comise de minori.

Prin discernământ se înțelege atât capacitatea mentală (psihică și intelectuală) a persoanei de a înțelege semnificația socială a faptelor pe care le săvârșește (urmările acesteia), cât și capacitatea de a-și manifesta voința neconstrânsă de a le săvârși.

Cu privire la acest aspect trebuie arătat că pentru categoriile de minori aflate între 14-16 ani expertiza medico-legală psihiatrică este obligatorie, potrivit art. 184 alin. (1) din Codul de procedură penală, expertiză care va stabili existența sau inexistența discernământului în momentul comiterii faptei.

În ceea ce privește categoria minorilor care au împlinit vârsta de 16 ani, potrivit art. 184 alin. (1) din Codul de Procedură penală, atunci când organul de urmărire penală sau instanța are o îndoielă asupra discernământului suspectului ori inculpatului în momentul săvârșirii infracțiunii ce face obiectul acuzației, se dispune efectuarea unei expertize medico-legală psihiatrice. Deci, în această situație, efectuarea expertizei este la aprecierea organelor de urmărire penală sau a instanței de judecată.

Stabilirea discernământului în urma efectuării expertizei medico-legală, care joacă astfel un rol fundamental în procesul penal, întrucât vârsta și discernământul reprezintă criteriile de distingere dintre minorii care răspund penal și cei care nu răspund penal, în cazul în care au săvârșit fapte prevăzute de legea penală. Expertizei îi revine astfel sarcina de a corela explorarea medicală și psiho-socială, în studiul discernământului față de actele comise în scopul informării corespunzătoare a organelor judiciare. Sarcina integrării definitive a datelor analizei medicale asupra comportamentului delinvent condiționat de patologie mintală, cu studiul său sociologic și implicit juridic, revine juristului care va stabili în final responsabilitatea delinventului.^[x]

S-a stabilit aadar în jurisprudență încă anterior adoptării Noului Cod de procedură penală necesitatea examinării neuropsihiatrice a inculpatului minor – în vârstă între 14-16 ani care să verifice posibilitățile intelective ale acestuia în raport cu data și cu împrejurările comiterii fiecărei fapte. ^[xi]

Astfel, odată stabilit discernământul și vinovăția inculpatului minor, aplicarea unei pedepse se va dispune prin hotărârea de condamnare. În baza art. 114 alin. 1 Cod Penal, coroborat cu art. 115 alin. 1 Cod Penal, față de minorul care la data săvârșirii infracțiunii avea între 14-18 ani, se ia o măsură educativă neprivativă de libertate. Acestea sunt: „stagiul de formare civică, supravegherea, consemnarea la sfârșit de săptămână și asistarea zilnică”.

În baza art. 114 alin. 2 Cod Penal rap la art. 115 alin. 2, se poate lua o m?sur? educativ? privativ? de libertate (internarea într-un centru educativ, internarea într-un centru de deten?ie) în urm?toarele cazuri: *dac? a mai s?vâr?it o infrac?iune, pentru care i s-a aplicat o m?sur? educativ? ce a fost executat? ori a c?rei executare a început înainte de comiterea infrac?iunii pentru care este judecat, respectiv atunci când pedeapsa prev?zută de lege pentru infrac?iunea s?vâr?it? este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori deten?iunea pe via??.*

Minorii care nu r?spund penal, dar s?vâr?esc fapte prev?zute de legea penal?, cad sub inciden?a dispozi?iilor prev?zute de Legea nr. [272/2004](#) privind protec?ia ?i promovarea drepturilor copilului, republicat? în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 159 din 5 martie 2014, care reglementeaz? protec?ia ?i promovarea drepturilor copilului. În capitolul V, intitulat "Protec?ia copilului care a s?vâr?it o fapt? penal? ?i nu r?spunde penal", se prev?d m?surile care pot fi luate de comisia pentru protec?ia copilului, respectiv plasamentul ?i supravegherea specializat?.

Lecturi suplimentare

[i] Conven?ia a fost asumat? ?i de România prin adoptarea Legii nr. 18/1990 pentru ratificarea 1.Conven?iei cu privire la drepturile copilului (publicat? în Monitorul Oficial nr. 314 din 13 iunie 2001).

[ii] România a semnat Declara?ia la 14 decembrie 1955 când prin R 955 (X) a Adun?rii generale a ONU, a fost admis? în rândurile statelor membre.

[iii] Pactul a fost ratificat de Romania prin Decretul nr.212 din 31 octombrie 1974 pentru ratificarea Pactului international cu privire la drepturile economice, sociale si culturale si Pactului international cu privire la drepturile civile si politice - Textul [actului](#) publicat în B.Of. nr. 146/20 noi. 1974

[iv] Ansamblul regulilor minime ale Na?iunilor Unite cu privire la administrarea justi?iei pentru minori (Regulile de la Beijing).

[v] Idem supra

[vi] CEDO, Schwizgebel/Elve?ia, nr. 25762/07, 10 iunie 2010

[vii] A se vedea, de exemplu, CEDO, Marckx/Belgia, nr. 6833/74, 13 iunie 1979, în care copilul reclamant avea ?ase ani la data pronun?ării hot?rârii de c?tre Curte.

[viii] CEDO, Güveç/Turcia, nr. 70337/01, 20 ianuarie 2009

[ix] A.Boroi, G.Negru?, *Drept procesual penal*, Bucure?ti: Hamangiu, 2017, p. 649.

[x] Gh.Scripcaru, M.Terbancea, *Patologie medico-legal?*, Bucure?ti: Didactic? ?i Pedagogic?, 1978, pp. 561-562

[xi] Tm. Bucure?ti, s.l-a pen., dec. nr. 1127/1991 în „*Culegere de practic? judiciar? penal? pe anul 1991*”, note de V.Papadopol: Casa de Editur? ?i Pres? „?ansa”SRL, 1992, p. 179.